

KÁNTÁS BALÁZS

TITOKBAN FELBONTOTT LEVELEK

VÁZLAT A MAGYAR POSTAÜGY ÉS A TITKOSSZOLGÁLATOK KAPCSOLATÁRÓL A 19. SZÁZAD ELEJÉTŐL AZ ELSŐ VILÁGHÁBORÚIG

TITOKBAN FELBONTOTT LEVELEK
VÁZLAT A MAGYAR POSTAÜGY ÉS A
TITKOSSZOLGÁLATOK KAPCSOLATÁRÓL
A 19. SZÁZAD ELEJÉTŐL AZ ELSŐ
VILÁGHÁBORÚIG

A tanulmány szerzője:

Dr. Kántás Balázs PhD
muzeológus, tudományos tanácsadó,
Bélyegmúzeum
ORCID-azonosító: 0000-0003-0927-772X

Lektorálta:

Prof. dr. Borsi-Kálmán Béla DSc
nyugalmazott egyetemi tanár, ELTE BTK

ISBN 978-615-6740-42-7

Felelős kiadó:
Dr. Zsávolya Zoltán PhD

HUNGARICA ELECTRONICA
BUDAPEST, 2024

TITOKBAN FELBONTOTT LEVELEK VÁZLAT A MAGYAR POSTAÜGY ÉS A TITKOSSZOLGÁLATOK KAPCSOLATÁRÓL A 19. SZÁZAD ELEJÉTŐL AZ ELSŐ VILÁGHÁBORÚ VÉGÉIG

A hírszerzés, és persze vele együtt a kémelhárítás szinte az emberiség történelmével egyidős szakma és társadalmi tevékenység, és mióta létezik, igen szorosan kapcsolódik a hírközléshez, postaügyhöz, szállítmányozáshoz és a távközléshez is, hiszen elsődleges célja az információk megszerzése, illetve a hírigény megrendelőjének, jellemzően állami szervekhez és állami vezetőkhez történő eljuttatása. Az újkor, a modern értelemben vett (többnyire állami) postaszolgálatok megjelenése óta a hírszerzés egyik

alapvető forrása a postai küldemények tartalmának titkosszolgálatok általi kifürkészése, a feladó és a címzett által lehetőleg észrevétlen ellenőrzése, hiszen a lezárt borítékban, megbízható szolgáltató által célba juttatott üzenet a nagyobb távolságokra történő, hivatalos és informális kommunikáció egyik leghatékonyabb eszközévé vált az emberi civilizáció történelme során. Innentől kezdve a mindenkori titkosszolgálatok is igen szoros szakmai és érdekkapcsolatban álltak a mindenkori postai és egyéb távközlési szolgáltatókkal...¹

A postaügy, a haderő/hadügy, illetve a rendvédelem, rendészet és a velük szorosan rokon titkosszolgálati, hírszerzési

¹ Lásd bővebben: *A hírszerzés története az ókortól napjainkig*, szerk. BODA József–REGÉNYI Kund, Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2019.

és kémelhárítási szakma ügye a modern értelemben vett postaszolgáltatás létezése, az állami posták megjelenése, tehát az újkor eleje óta szintén szorosan összefügg egymással. Az elsősorban papír alapon információt hordozó küldemények, üzenetek célba juttatása elengedhetetlen volt nem csupán a magánszemélyek közötti hatékony kommunikáció, de az állami szervek és államok hivatalos képviselői között csak úgy, mint egy adott ország haderejének különböző tisztjei és alakulatai között. A ma már rendvédelmi szerveknek tekintett, a bűnfelderítő, bűnügyi rendőrségi tevékenységgel sokszor szorosan összefüggő titkosszolgálatok, hírszerző és kémelhárító szervek ugyancsak létezésük kezdetétől nagy mértékben támaszkodtak a hazájuk javára történő információszerző

tevékenységük során a papír alapú küldemények tartalmának (leplezett eszközökkel történő, de sokszor az állami postaszolgálatok kötelező segítségével való) megismerésére, csak úgy, mint ahogyan a nyomozást végző rendőrök (tegyék ezt akár demokratikus keretek között, köztörvényes bűncselekmények felderítésének céljából, akár autoriter politikai rendszerekben politikai rendészeti céllal) ugyancsak fontos adatokat és bizonyítékokat ismerhettek meg a postai küldemények ellenőrzése által, lényegében azóta, hogy a rendvédelmi szakma létezik. Nem volt ez máshogy Magyarországon sem, pontosabban a 18–19. században a Magyarországot is magában foglaló Habsburg Birodalomban. A rendvédelem mai értelemben vett, akkoriban még persze gyerekcipőben járó, a

karhatalmi/biztonsági rendőrségtől élesen el nem váló bűnügyi szolgálati ága, amely leginkább információforrásként használta és használja az állami postaszolgálatokat, a hírszerzés és a kémelhárítás, valamint a postaügyhöz szintén szorosan kapcsolódó katonai hírközlés és távközlés ugyancsak ebben a korszakban élte át professzionalizációjának, önálló szakmává válásának első szakaszát, e komplex és egyre fejlődő szakterületek szoros kapcsolatát tehát mindenképpen leginkább a 19. század első fele, illetve közepének időszakától érdemes mind magyar, mind nemzetközi kontextusban alaposan vizsgálni. A jelen rövid posta- és rendvédelem-történeti esszé célja, hogy ha már a teljesség igényére a téma komplexitása miatt nem vállalkozhat, legalább egy vázlatos, mégis átfogó képet

adjon a postaügy, a hadügy és a rendvédelmi szakterület szoros, máig fennálló összefüggéseiről, kapcsolatairól a 19. század közepétől az első világháború végéig.

Ami az osztrák–magyar postaigazgatás 19. századitörténetét illeti, az 1848-as forradalom leverése után az ideig-óráig, a forradalom, a szabadságharc és az önálló magyar kormányzat fennállása alatt nem egészen két éven át független magyar postaigazgatás értelemszerűen visszaintegrálásra került a Habsburg Birodalom egységes postaszolgálatának rendszerébe.² A tábori posta mellett,

² Lásd bővebben: SIPOSNÉ Seregi Zsuzsanna, *A független magyar postaigazgatás és a tábori postaszolgálat története, 1848–1849*, Budapest, Magyar Posta, 1999. 348 p.

<https://mek.oszk.hu/18200/18247/>

amely a haderőn belüli információtovábbítást szolgálta, a postaszolgálat természetesen már ekkor is szoros kapcsolatban állt a rendvédelemmel és a titkosszolgálatokkal is, hiszen a postai küldemények elsődleges információforrást jelentettek. A titkosszolgálatok és a postaügy kapcsolata igazából már az 1848-as időszaknál is régebben nyúlt vissza a Habsburg Birodalmon belül. A történet már tulajdonképpen 1815 körül kezdetét vette, ugyanis Klemens von Metternich kancellár, a Habsburg Birodalom tényleges irányítója, e tehetséges, nagy formátumú, ám magyar történelmi nézőpontból megítélve sajnos korántsem feddhetetlen előéletű államférfiú elérte, hogy Európa legfontosabb postaútvonalai a Habsburg Birodalmon vezessenek keresztül, így kémhálózatával a kancellár gyakorlatilag

majdnem egész Európa levelezését ellenőriztetni tudta, ha éppenséggel szándékában állt...³ Ugyanakkor megállapítható az is, hogy morális megítélésüktől, megítélhetőségüktől függetlenül a 19. század első felében a Habsburg Birodalom hírszerző és kémelhárító szervei a kor színvonalához képest magas szinten működtek, jól ki tudták elégíteni a birodalmi kormányzat hírigényét, ebben pedig nem kis szerepe volt az európai mércével mérten is viszonylag jól működő postaszolgálatnak.⁴ Az információ hatalom, aki pedig a híreket

³ Erre Czirók Dénes, a jeles filatelista és postatörténész hívta fel a jelen tanulmányvázlat szerzőjének figyelmét, amiért köszönet illeti. Lásd bővebben: GONDA Imre – NIEDERHAUSER Emil, *A Habsburgok. Egy európai jelenség*, Budapest, Gondolat Kiadó, 1978, 169–198.

⁴ VAJDA Endre, *A posta története*, Közlekedési Dokumentációs Vállalat, Budapest, passim.

és a hírek áramlását ellenőrzi, az tényleges politikai hatalom birtokosa – és nem volt ez máshogy a 19. századi Európában, illetve annak keleti felén, a Habsburg Birodalomban sem. Mivel pedig a postaszolgálat továbbította térben és időben a politikai és katonai döntések szempontjából is releváns információk igen nagy részét, ezért a Birodalom hírszerző szolgálata is felhasználta a postaügyet a maga céljaira. Mind a postaszolgálat működésében, mind pedig a hírszerző-elhárító szervek működésében tetten érthető volt a németes precizitás, a Habsburg Birodalom posta- és hírszerzési rendszere pedig egy sajátos német

(állam)modell szerint működött már a 19. század első felében is.⁵

Mindenképpen érdemes tehát szólnom az előzményekről, illetve a 18. század végi, 19. század eleji osztrák–magyar postaszervezetről általában is néhány bekezdést. Már 1790-ben országgyűlési törvény rendelkezett arról, hogy a magyarországi postahálózat a Magyar Királyi Helytartótanács igazgatása alá tartozik, a postaszolgálat jövedelmeit pedig a bécsi központi kormányzat nem vonhatja el a magyar kamarától.⁶ A kezelési és díjszabási ügyeket ugyanakkor a bécsi postaigazgatóság irányította, ezért formális önállósága ellenére felelőssé

⁵ Vö. Mark M. LOWENTHAL, *Hírszerzés. A titkoktól a politikai döntésekig*, ford. KISS Marcell, Budapest, Antall József Tudásközpont, 2017.

⁶ VAJDA Endre, *A posta története*, 300–301.

szerve volt a magyar postahálózatnak akkor is, ha az egyes postaállomásokkal elvileg a magyar hatóságok útján érintkezett. Felemás helyzet volt ez, amelyben a magyar fél érthető módon egyre nagyobb önállóságra törekedett, az osztrák fél és annak felvilágosult abszolutista kormányszata pedig értelemszerűen minél kisebb önállóságot igyekezett biztosítani Magyarországnak a hatalmas birodalmon belül – nem csupán a postaszolgálat igazgatása ügyében volt ez a helyzet. Hozzáteendő az is, hogy folyamatos feszültség állt fenn a magyar és az osztrák államigazgatási szervek között, a magyar helytartótanács ugyanis állandóan igyekezett a bécsi postaigazgatóság rendelkezéseit felülbírálni, ez pedig működési anomáliákat is okozott a

magyarországi postaszolgálat
működésében.⁷

A posta és a mai értelemben vett titkosszolgálatok, amelyek ekkoriban még a haderő és a rendőrség keretei között működtek, szoros kapcsolatáról tanúskodik, hogy már az 1830-as években létezett a Habsburg Birodalomban a küldemények (lényegében titkosrendőri) ellenőrzése, az úgynevezett levélcenzúra. Az osztrák állam ugyanis a megbízható postamestereket jelentőhálózatként, kémszervezetként alkalmazta, a postahivatalokon keresztül pedig a bécsi kormányzat a magyar vármegyei igazgatási szervek hivatalos levelezését is figyelte, olykor le is foglalta. Ebből kifolyólag a magyar vármegyei tisztségviselők nem

⁷ VAJDA Endre, *A posta története*, 302.

bíztak túlzottan az állami postában, és lehetőség szerint inkább saját lovasküldönc-hálózattal igyekeztek a levelezésüket bonyolítani.⁸ Ekkoriban figyelhető meg egyébként az első hatósági levélellenőrzést tanúsító bélyegzés is a magyarországi postai küldeményeken, mely mindenképpen a postán való erős titkosszolgálati jelenlétet is tanúsítja.⁹ E tények postatörténeti szempontból, illetve a levéltitkok folyamatos megsértése szempontjából ugyan gyászosak, ám a korszak (ekkor még szét nem váló) rendőritkosszolgálati szerveinek igen magas szintű professzionalizmusát is megmutatják.¹⁰ A hírszerzés világában ugyanis a megfigyelt és a megfigyelő

⁸ VAJDA Endre, *A posta története*, 302.

⁹ *A hírszerzés története az ókortól napjainkig.*

¹⁰ *A hírszerzés története az ókortól napjainkig.*

érdeke szinte soha nem esnek egybe, létezik tehát a morális és szubjektív szempont, és mindig létezik egy ettől mentes, szakmai szempont.¹¹

Miként arra jeles magyar postatörténész, Vajda Endre is felhívja a figyelmet marxista szemléletű, de adattartalmában máig nagyon jól használható vaskos postatörténeti monográfiájában, az 1832-es országgyűlés berekesztéséig a Metternich-kormányzat még Kossuth Lajos lapjának, az Országgyűlési Tudósításoknak a továbbítását sem engedte zárt levelek formájában. A kor egyik vezető Habsburg-ellenes magyar politikusa, Kossuth Lajos

¹¹ Mark M. LOWENTHAL, *Hírszerzés. A titkoktól a politikai döntésekig*, ford. Kiss Marcell, Budapest, Antall József Tudásközpont, 2017.

hivatalos és magánlevelezését a birodalmi titkosrendőrség természetesen a posta igénybevételel folyamatosan kikémlelte, és nem volt ez másként a magyar országgyűlés más tagjainak levelezésével sem. Meglehetősen ellentmondásos postajog-történeti tény, hogy a levéltitkok megsértését a korszakban elvileg annak ellenére szigorúan büntették, hogy a bécsi rendőrség folyamatosan eljuttatta a magyar önállóságért küzdő politikusok levelezésének kivonatát Metternich kancellárhoz és I. Ferenc császárhoz magához. Bár a levéltitkokat lábbal tiporták, professzionális hírszerzés működött, amelynek tagjai a lehető legmagasabb szintű tájékoztató jelentéseket küldték meg feletteseiknek – éppen úgy, mint ma a modern nemzetbiztonsági szolgálatok. Saját

kvalitásainak és a korabeli osztrák–magyar postai és titkosszolgálati szakemberek minőségi munkájának köszönhetően Metternich kancellár Európa egyik legjobban informált politikusának számított, ez pedig nem kis szó, ha a kérdéskört nem annyira morális, mint inkább szakmai oldalról vizsgáljuk. Márpedig mind a postaszolgálat, mind pedig a hírszerzés szakma, mégpedig olyan szakmák, amelyek nagy fegyelmet és kreativitást kívánnak az embertől, a feladatok pedig adott esetben igen változatosak, és mindig új kihívásokat kínálnak...¹²

1837-ben új birodalmi postarendelet jelent meg, amely írásba foglalta a

¹² Mark M. LOWENTHAL, *Hírszerzés. A titkoktól a politikai döntésekig*, ford. Kiss Marcell, Budapest, Antall József Tudásközpont, 2017.

postaszolgálat kizárólagos jogát a levelek, a hírlapok és az utasok szállítására. E rendelkezés Ausztriában 1838-ban, Magyarországon 1839-ben lépett életbe, a Magyar Királyság területén a rendelkezés azonban csak korlátozottan volt érvényes, és csak a kocsipostára és a levélpostára vonatkozott, ezért magyar területen számos, a postával versenyző szállítmányozási vállalkozás alakulhatott meg. Érdekes korjelenség, miként próbálták e cégek kijátszani a szabályozást úgy, hogy csomagküldemények kézbesítésén túl, amelyeket elvileg korlátozás nélkül szállíthattak, levélcsempészettel is kiterjedten foglalkoztak,¹³ így módon pedig nem csupán az állami posta monopolhelyzetét,

¹³ *A hírszerzés története az ókortól napjainkig.*

de a levélcenzúrát és a titkosszolgálatok éberségét is igyekeztek kijátszani.¹⁴ Minden korban, minden kormányzat alatt, legyen az demokratikus vagy diktatórikus (noha mai értelemben vett demokráciáról a 19. század első felében beszélni is kissé anakronisztikus) voltak és lesznek személyek, akikről az államok híreket, információkat akartak gyűjteni, ők viszont igyekeztek a nyomukban járó titkosszolgálatok előtt egy lépéssel járni, és mindenképpen visszatartani előlük a lehető legtöbb információt. A titkosszolgálat ebben a korszakban ugyan tekinthető volt a politikai elnyomás és a vélemények elhallgattatásának eszközének is, és nyilván volt a Habsburg Birodalom postát hírszerzési-elhárítási célra igénybe

¹⁴ VAJDA Endre, *A posta története*, 303–304.

vevő szolgálatainak egy ilyen funkciója is, alapvetően a jelenlétük és a működésük az állam működése, érdekeinek szem előtt tartása, illetve az állam érdekeinek érvényesítése céljából természetes volt.¹⁵ Az állam és állampolgárai érdeke pedig sajnos, igen gyakran nem esnek egymással egybe.

Mint az ismert, 1848. márciusában előbb Bécsben, majd Pesten és Budán is kitört a forradalom, április 7-én pedig megalakult az első független magyar kormányzat. A postaügy kezdetben Klauzál Gábor földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszter felügyelete alá került, és megindult a magyar postaszolgálat teljes függetlenítése az osztrák birodalmi postától. A

¹⁵ *A hírszerzés története az ókortól napjainkig.*

függetlenedés többek között azt a célt is szolgálta, hogy a bécsi kormányzat és titkosszolgálatai többé ne láthassanak rá a magyar polgárok és hivatalos szervek levelezésére. Ez persze csak részlegesen sikerülhetett, a hírszerző és kémelhárító szolgálatok ugyanis az esetek többségében igyekeznek ellenfeleik előtt járni egy lépéssel, az információ megszerzésének pedig már a 19. században is számtalan közvetett és közvetlen módszere állt rendelkezésre.¹⁶

Posta- és rendvédelem-történeti érdekesség, hogy egyébként már az 1848–49-es magyar szabadságharc idején is, legalábbis ideiglenesen, közös irányítás alatt, lényegében közös szervezetben

¹⁶ Mark M. LOWENTHAL, *Hírszerzés. A titkoktól a politikai döntésekig*, ford. Kiss Marcell, Budapest, Antall József Tudásközpont, 2017.

helyezkedett el a magyar postaügy és a rendőrség, ugyanis végül az ekkor önálló magyar belügyminisztérium egy szervezeti egységéből jött létre a Posta és Rendőri Osztály, más néven az Országos Rendőri Hivatal.¹⁷ Erre a későbbiekben még kitérek néhány mondat erejéig.

A félkatonai sztenderdek szerint szervezett magyar postaszemélyzetnek kötelező volt felesküdni az alkotmányra, esküjüket a vármegyék alispánjai előtt tették le. 1848. július 1-jével a magyar kormányzat jelentősen csökkentette a levélküldemények tarifáját, ezzel sokkal szélesebb kör számára elérhetővé téve a

¹⁷ NAGY Ákos Sándor: Rendvédelmi szervek és alapfeladatok, Budapest.
https://bmkszf.hu/dokumentum/2718/Rendvedelmi_sze_rvek_es_alapfeladatok_Rendvedelmi_szervek.pdf,
letöltés ideje: 2023. szeptember 11.

posta szolgáltatásokat. Vajda Endre ugyanakkor felhívja rá a figyelmet, hogy bár a magyarországi postamesterek új kinevezési okmányokat kaptak, a német-osztrák szellemben szocializálódott szakszemélyzetet nem lehetett egyik napról a másikra csak úgy lecserélni, a szervezet az osztrák sztenderdek szerint működött tovább.¹⁸

Végül a magyar kormányzat a katonai és politikai helyzet egyre súlyosabbá válása miatt lemondani kényszerült, az országgyűlés pedig egy átmeneti állami vezetőtestületet, az Országos Honvédelmi Bizottmányt bízta meg forradalmi magyar állam vezetésével. Madarász László, a rendőrség vezetőjének igazgatása alá került a posta is, aki a háborús helyzetre

¹⁸ VAJDA Endre, *A posta története*, 316.

tekintettel igen szigorú rendelkezéseket léptetett életbe. A magyar postaügy és a(z ekkor egy ideig önálló, és az osztrák birodalmi szervekkel szemben álló) magyar rendvédelem és titkosszolgálatok a szabadságharc alatt is szorosan összefonódtak, hiszen a postamestereknek minden hivatalos, állami szervek által írott levelet Debrecenbe, az átmeneti magyar kormányzat székhelyére kellett kézbesítenie, csak úgy, mint a hírlapokat. A Honvédelmi Bizottmány természetesen határozott hírigényeket fogalmazott meg, és ehhez igénybe kívánta venni a rendőrséggel közös irányítás alatt álló postaszolgálatot, mint a hírek egyik legfőbb, legkézenfekvőbb forrását.¹⁹

¹⁹ VAJDA Endre, *A posta története*, 317–318.

A magyar kormányzat 1848-ban kibocsátotta az első magyarországi hírlapszabályzatot is, a budapesti főpostán pedig önálló hírlaposztályt szerveződött. A sajtó a korszakban kiemelten értékelt információforrás volt, ezért háborús helyzetben az Ausztriával immár hadat viselő magyar állam ezt is a felügyelete alá vonta. A háborús helyzetnek köszönhetően azonban a hírlapokra előfizetők száma is radikálisan lecsökkent, így Szemere Bertalan belügyminiszter utasítására kibocsátotta a magyar kormány saját tájékoztató időszak kiadványát, a Hivatalos Közlönyt, amelyet a postaszolgálaton keresztül minden községnek megküldtek. Az állam uralni igyekezett az információk terjedését, monopolhelyzetet igyekezett teremteni a maga számára az információk piacán, ez

azonban nyilván csak korlátozottan sikerülhetett neki, hiszen háborút vívott egy nála nagyobb hatalommal. A Hivatalos Közlönyt végül az osztrákok ellen harcoló magyar katonák is megkapták, a kormány ilyen eszközökkel is igyekezett fenntartani a szabadságharc iránti lelkesedést a katonákban és a civilekben is... Az 1848-as forradalom és szabadságharc magyar honvéd haderejének ugyancsak megvolt a maga hírszerző- és kémelhárító szolgálata, amely a magyar kormányzati ellenőrzés alá került postát is igyekezett a lehető legnagyobb mértékben kihasználni.²⁰ A posta és a rendőrség közös irányítása ugyancsak a titkosszolgálatok érdekérvényesítő képességének kedvezett. Buda visszavétele után a magyar

²⁰ *A hírszerzés története az ókortól napjainkig.*

postaszolgálatban újabb nagy átszervezésre került sor, a szervezet végül a Közlekedési Minisztérium Postaosztályának felügyelete alá került. Nagyszabású átszervezést terveztek, 1849-ban azonban, mint azt tudjuk jól, erre már nem került sor, mivel az orosz intervenciós csapatok segítségét igénybe vevő osztrák haderő legyőzte a magyarokat, a szabadságharcot pedig végül leverték.²¹ Az önálló magyar állam, annak postaügye és saját titkosszolgálatja sajnos, kérészéletű volt, így a kormányzat nagyra törő szakmai reformtervei sokáig csak tervek maradtak mind a postaügyben, mind pedig a hírszerzés, kémelhárítás és rendvédelem tekintetében.

²¹ VAJDA Endre, *A posta története*, 320–321.

Az 1848–49-es forradalom és szabadságharc leverése után azonban az osztrák kormányzat lényegében meghódított tartományként kezelte Magyarországot, a korabeli birodalmi titkosszolgálat, a Staatspolizei (Államrendőrség) pedig értelemszerűen a postaigazgatást, postaszolgálatot, postai küldeményeket is kiterjedten ellenőrizte. Mivel a bécsi kormányzat félt egy újabb magyar felkeléstől, a kor színvonalához mérten, a politika hatalom megtartásának céljából mondhatjuk, hogy szinte megfigyelőállamot épített ki – az állampolgárok életének egyik igen hatékony módja pedig a levélcenzúra, a postai küldemények tartalmának titkos, a feladó és a címzett tudta nélküli ellenőrzés

volt.²² A rendvédelem, a postaszolgálat és a haderő nagyon szorosan összefonódott, hiszen a korszakban már létezett önálló polgári és katonai titkosszolgálat is a Habsburg Birodalmon belül, és egy kis túlzásként mindkettő a saját „fedőszerveként”, de legalábbis kiszolgáló vagy közreműködő szerveként használta a postát, amely a politikai rendőri, titkosszolgálati szerveket bőséges, részletes információval látta el időről időre. A postai alkalmazottak kötelesek voltak a hírszerző és kémelhárító szervekkel együttműködni, nem egy esetben pedig díjazást is kaptak cserébe, ami a titkosszolgálatok világában egyébként teljesen normális dolog, hiszen az

²² Lásd bővebben: DEÁK Ágnes, *Zsandáros és policzájós idők. Ilamrendőrség Magyarországon, 1849-1867*, Budapest, Osiris Kiadó, 2015.

ügynökök lojalitását a hazafias indíttatáson kívül valamivel fenn kellett tartani, az emberek többsége pedig sajnos, leginkább anyagi javakért cserébe hajlandó huzamosabb ideig együttműködni akár saját hazája, akár idegen államok titkosszolgáataival. A levélellenőrzést talán nagyobb intenzitással folyt a Habsburg Birodalomban, mint a forradalom előtt, a titkosszolgálatok pedig viszonylag sok anyagi és erőforrás felett diszponáltak, ám ez ahhoz is hozzájárult, hogy jelentős szakmai fejlődésen mentek keresztül. A 19. század végére, mint tudjuk jól, a Habsburg Birodalom titkosszolgáatai a világ élvonalába tartoztak, de ez már így volt a 19. század közepe felé is...

A magyarországi postaszolgálat hivatalos nyelve ismét a német lett, Buda, Pozsony, Sopron, Kassa és Nagyvárad lett

az öt magyarországi kormányzati kerület székhelye, és e településeken állítottak fel regionális postaigazgatóságokat is. A kocsipostát összevonták a levélpostával, a két szolgálati ág a posta szervezetén belül nem vált többé külön. 1850-re az osztrák postarendeleket Magyarországra is kiterjesztették, így a levél-, a személy- és a csomagszállítás Magyarországon is teljes egészében a posta állami monopóliuma lett. Postai tisztviselői állásukat csak azok a magyar postai alkalmazottak kaphatták vissza, akik a szabadságharc alatt is készek voltak az osztrák fél érdekeit szolgálni, ebből kifolyólag tömegesen kerültek osztrák nemzetiségű tisztviselők a magyarországi postaszolgálathoz is. 1850 végén a magyarországi postaszemélyzet is egységes birodalmi tisztviselői jogállást kapott, és 9 igazgatóból, 8 adjunktusból, 8

titkárból, 14 postahivatali főnökből, 4 ellenőrből, 95 postatisztból és 28 gyakornokból állt. Ez volt a központi szerv létszáma, a postánál való alkalmazás feltétele pedig egyébként a betöltött 18. életév, a középiskola elvégzése, a német nyelv ismerete mellett pedig a helyi nyelv ismerete volt.²³

A posta merev, szigorú hierarchián alapuló, egyenruhás félkatonai szervezett lett, mely munkakultúrájában ekkor még közelebb állt a haderő és a rendvédelmi szervek munkaszervezéséhez, mint valaha. A merev, fegyelmezett, németes szemlélet és munkaszervezés ugyanakkor, miként arra Vajda Endre is felhívja a figyelmet, egyúttal jelentős modernizációt is hozott a magyarországi postaszolgálat

²³ VAJDA Endre, *A posta története*, 320–321.

történetében. Lassanként kifejlődött a nagyüzemi postaszolgálat, a köztudott titkosszolgálati jellegű levéllenőrzés ellenére pedig egyre több és több ember vehette és vette igénybe a posta szolgáltatásait.

Érdekes történeti tény, és megint csak a titkosszolgálatok és a posta együttműködéséhez kapcsolódik, hogy a bélyeg megjelenése előtt minden egyes postai levelet a postai alkalmazott kezéhez kellett adni, aki a levelet lemérte, megállapította a viteldíjat, illetve a díjakról precíz számadást vezetett. A postakezelés természetesen alkalmat adott a levélcenzúrára, a levelek tartalmának ellenőrzésére is – már ekkor rendelkezésre álltak technológiák a lezárt borítékok

észrevétlen felbontására, majd visszazárására.²⁴

Szintén 1850-ben került részletesen szabályozásra a postaigazgatóságok és a postahivatalok működése, a posta szabályoknak megfelelő működését pedig innentől kezdve postabiztosokon keresztül ellenőrizték. Hozzáteendő, hogy az ő tevékenységük is összefüggött a korszak titkosszolgálatának munkájával, és nem feltétlenül csak a szakmai szabályok betartását ellenőrizték a postaszolgálaton belül...²⁵

1850-től kezdve pénzt is lehetett postán küldeni, megjelentek a pénzes levelek, majd a pénzküldés megkönnyítése céljából bevezették a postautalványok rendszerét. A postai járművek között

²⁴ VAJDA Endre, *A posta története*, 322.

²⁵ VAJDA Endre, *A posta története*, 323.

megjelent a vasút és a gőzhajó is, továbbá fejlesztették, modernizálták a postakocsi-hálózatot is. A postautalványokat a levélpostához hasonlóan naponta fel lehetett adni, míg a készpénzt tartalmazó küldeményeket korábban csak az ennél ritkábban induló postakocsi-járatok fuvarozták.²⁶

A korszak egyik hatalmas fejlesztése volt a távközlés megjelenése – ugyancsak 1850-ben Bécs és Budapest között távíróvonal létesült, noha 1847-ben már Pozsony és Budapest között is felállítottak egy távíróállomást, amely mindössze egy éven át üzemelt. Az üzenetek továbbítása gyorsabbá és hatékonyabbá vált, a távíró fontosságát pedig természetesen

²⁶ VAJDA Endre, *A posta története*, 322–323.

felismerték a haderő, a rendvédelmi szervek és a titkosszolgálatok is...

A távíróhálózat fejlesztését részben éppen a haderő és a rendvédelmi szervek lobbijének köszönhetően kezdték el, 1850-ben azonban magánszemélyek előtt is megnyílt az információtovábbítás ezen újszerű módja. Pozsony, Bécs, Brünn, Graz, Laibach, Linz, Oderberg, Olmütz, Prága és Trieszt között bárki számára lehetséges volt táviratot küldeni a birodalmon belül, azzal a megkötéssel, hogy a távirat csak német nyelvű lehetett, terjedelme nem haladhatta meg a 100 szót, tartalma pedig nem ütközhetett törvényekbe. A titkosszolgálat természetesen száz százalékban ellenőrizte a Habsburg Birodalom távíróforgalmát is, a hírigények kielégítésére felhasználta az új, modern és hatékony távközlési eszközt. A

magántáviratok díja egyébként 2 pengő forint kezelési költség, 24 pengő krajcár kézbesítési díj, mérföldenként 1–20 szóig 5 krajcár, 21–60 szóig 10 krajcár, 61–100 szóig pedig 15 krajcár volt. A korszakban ez egyébként költséges kommunikációs formának számított, tehát tömegesen semmiképpen sem vették igénybe. A pesti távíróállomás első havi forgalma mindössze 72 táviratot tett ki.²⁷

Az 1850-es év tehát mind a Habsburg Birodalom, és benne Magyarország postatörténetének szempontjából jelentős eseményeket és nagy arányú fejlődést hozott, e fejlődés pedig megmutatkozott a hatalmas monarchia titkosszolgálatainak munkájában is, amelyek mindig igen gyorsan a maguk és államuk előnyére

²⁷ VAJDA Endre, *A posta története*, 323.

igyekeztek fordítani az új technikai vívmányokat, köztük a postaigazgatás területén megjelenő újdonságokat is.

Az 1867-es kiegyezés és államjogi konszolidáció után Ausztria és Magyarország között a postaszolgálat a két ország közös egyetértéssel intézendő ügyei közé került, az *1867. évi XII. törvénycikk a magyar korona országai és az Ő Felsége uralkodása alatt álló többi országok között fennforgó közös érdekű viszonyokról, s ezek elintézésének módjáról*²⁸ kimondta, hogy a két állam postája külön, de egységes elvek szerint irányítandó, és belső ügyeiben mindkét fél önállóan dönthet postaügyi kérdésekben.

²⁸ A jogszabályt lásd online: <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=86700012.TV&searchUrl=/>, letöltés ideje: 2023. augusztus 8.

A magyarországi és az erdélyi postaszolgálat irányítását és ellenőrzését 1867. május 1-től újra a Földművelés-, Ipar- és Kereskedelemügyi Minisztérium vette át, és sokáig ez alatt a tárca alatt, pontosabban a kereskedelemért és közlekedésért is felelős minisztérium alatt is maradt az intézmény és szolgáltatásainak irányítása.²⁹

Végül Gervay Mihályt, a kiváló postaügyi szakembert nevezték ki országos magyar postafőigazgatóvá, az állami posta első számú tisztviselőjévé, aki mindent megtett az osztrák függés lazításáért, és az

²⁹ SIPOSNÉ SEREGI Zsuzsanna: A Magyar Posta függetlenné válásának története és az 1867. évi első magyar bélyegkiadás. Budapest, Magyar Bélyeggyűjtők Országos Szövetsége, 1982.

<https://mek.oszk.hu/17600/17622/>, letöltés ideje: 2023. augusztus 10.

intézmény magyar nemzeti jellegének hangsúlyozásáért.

Az országos postafőigazgató első intézkedései nyomán a postahivatalokra magyar nyelvű, magyar címerrel ellátott címertáblákat helyeztek, a magyar postakocsikat átfestették zöld-pirosra, az osztrák címert tartalmazó postai pecsétnyomókat magyar címeres pecsétnyomókkal, a túlnyomóan német helyneveket tartalmazó postai bélyegzőket magyar helyneveket tartalmazó bélyegzőkkel cserélték ki. A szolgálat hivatali és vezénylési nyelve újra a magyar lett, mint az 1848-as forradalom és szabadságharc idején. A Magyar Királyi Posta jelképe a postakürt fölé helyezett magyar korona lett, ezzel is hangsúlyozva, hogy a magyar állam elkülönül az osztrák államtól, miként állami szervei is, és bár

szoros kapcsolatban állnak, alapvetően csak az uralkodó és bizonyos miniszteri tárcák ügyei a közösek.

1869. október 1-jén a világ első nyílt levelezőlapját a magyar és az osztrák állami posta együttesen adta ki, később pedig bevezették az úgynevezett válaszos levelezési lapot és a zárt levelezési lapot is.

A korszak színvonalához mérten mind a magyar, mind pedig az osztrák postaszolgálat a fejlett világ postaszolgálatainak az élvonalába tartozott. 1871-ben végre kiadták az első önálló magyar bélyeget is, Ferenc József császár arcképével.

A nemzetközi postatörténethez tartozik, hogy a francia–porosz háborúban aratott német győzelem elhárította az akadályokat a német postaszolgálatok egyesítése előtt is. III. Napóleon francia

császár 1870-es legyőzése után az Északnémet Szövetség és a délnémet államok egyesültek a Német Birodalomban. A Német Birodalmi Posta egységes postai díjszabást és szabályozást hozott létre az új ország számára, de az egységesség a német határon véget ért. Egy Berlinből New Yorkba küldött levél feladásához eltérő összegű postaköltségre volt szükség, attól függően, hogy melyik hajó vitte át a levelet az Atlanti-óceánon. 1874-ben Heinrich von Stephan német postafőigazgató, hogy rendet teremtsen a nemzetközi posta rendszerében, újabb Nemzetközi Postakongresszust hívott össze. 1874-ben. Még ugyanebben az évben alapvetően német, másodsorban francia kezdeményezésre, svájci székhellyel megalakult a máig létező, és a nemzetközi postaközi kapcsolatokban

kulcsszerepet betöltő Egyetemes Postaegyesület (Union Postale Universelle), melyet a postai küldemények országok közötti forgalmának és az átszállítás szabadságának biztosítására hoztak létre, és amelynek Magyarország a dualista állam részeként végül is a tagja lett.³⁰ Az egyesülést létrehozó berni szerződés az alábbi három fő pontot tartalmazta:

1. Egységes díjszabást kell megállapítani a levelek feladására a világ bármely pontján.
2. . A postaigazgatásoknak egyenlő elbánásban kell részesíteniük a külföldi és a belföldi postai küldeményeket.

³⁰ VAJDA Endre, *A posta története*, 334.

3. Minden országnak meg kell tartania a nemzetközi postaköltségekre beszedett összes pénzt.

A szerződés egyik fontos eredménye volt, hogy többé nem volt szükség mindazon országok bélyegzőinek elhelyezésére a küldeményeken, amelyeken a postai küldemény áthaladt. A UPU szabályzata ugyanis előírta, hogy az egyes tagországok bélyegeit a teljes nemzetközi postaútvonalakon elfogadják, és azok nemzetközi postai bérmentesítésre egységesen alkalmasak kell, hogy legyenek.

A korszak nagy magyar közlekedési és szállítmányozási szakpolitikusa, Baross Gábor közlekedési minisztersége idején, 1887-ben egyesítették a posta- és a távírószo­lgálatot, és ez lehetővé tette a távíró számára is a gazdaságosabb,

gyorsabb és intézményesebb műszaki fejlesztést.³¹

1881. május 1-jén Budapesten, a Fürdő utca 10-ben végül megnyílt az első telefonközpont is, a telefonhálózatot Puskás Ferenc és Tivadar, a jelentős mérnök feltalálók magántársasága hozta létre, de 1887-re teljesen világossá vált, hogy a távbeszélő szolgáltatás is gyorsabban fejlődhet az állam kezelésében, így azt lényegében államosították. Az eddigi hálózatot tehát az állam megvásárolta, és az 1888. évi XXXI. törvénycikk a távírda, a távbeszélő és egyéb villamos berendezésekről³² a

³¹ VAJDA Endre, *A posta története*, 335.

³² A jogszabályt lásd: <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=88800031.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D32>; letöltés ideje: 2023. augusztus 10.

távírók, a telefon és a villamos jelzők létesítését az állam fenntartott jogai közé sorolta, az ingatlanok tulajdonosait pedig kötelezte, hogy a közhasználatú távíró- és telefonvezeték elhelyezését a földjeiken és épületeiken díjtalanul engedélyezzék és eltűrjék az állam számára, hiszen az hátrányt egyáltalán nem okozott nekik, ez pedig a jelentősen megkönnyítette a különböző vezetékek létesítését.

1890-ben végül létrejött az első távolsági távbeszélővonal Budapest és Bécs között, majd nem sokkal később kiépült a telefonhálózat legnagyobb magyar városok között is.

1893-ban megszólalt ugyancsak Puskás Tivadar találmánya, a telefonhírmondó is, az első hír- és műsorszolgáltató elektronikus tömegkommunikációs eszköz a világon, mely

lényegében a rádiós hírközlés elődjének tekinthető.³³ Ebből kifolyólag az Osztrák–Magyar Monarchia postaszolgálat, táv- és hírközlési infrastruktúrája, illetve az erre vonatkozó szabályozás és a szolgáltató állami szervezetek munkakultúra a kor fejlettségi szintjén valóban világszínvonalú volt, a világ élvonalába tartozott.

Ami a haderő, a rendvédelmi szervek és a posta szoros kapcsolatát illeti, legjobb példa minderre az ekkor még a haderő állományába tartozó hírszerző szolgálat, az Evidenzbüro/Nyilvántartó Iroda, az Osztrák–Magyar Monarchia rendvédelmi, elsősorban politikai rendőrségi jellegű feladatokat is ellátó katonai titkosszolgálat. E kapcsolat egyik eminens forrása lehet a fennmaradt, 1872-es

³³ VAJDA Endre: A posta története. Budapest, Közlekedési és Dokumentációs Vállalat, 1967, 325–343.

keletkezésű hírszerzési dokumentum, a felderítő szolgálati utasítás, amelyet a honi rendvédelem-történet kiváló képviselői könyv formában, tudományos forráskiadásként is közreadtak mind eredeti német, mind pedig magyar nyelven.³⁴

A 19. században a formális és informális kapcsolattartás elsődleges eszköze értelemszerűen továbbra is a levél volt, ezért a hírszerző szolgálatok rengeteg információhoz jutottak hozzá a postai küldemények titkos ellenőrzése révén. Miként a kettős monarchia

³⁴ BODA József—PARÁDI József—REGÉNYI Kund Miklós, Felderítő-szolgálati utasítás, 1872: Anleitung zum Kundschaftsdienste, 1872, Budapest, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság, Nemzetbiztonsági Szakszolgálat, 2014.

titkosszolgálatának felderítő utasítása fogalmaz több szöveghelyen:

„30.§

Annak érdekében, hogy a felderítőket gyorsan és azonos módon igazítsuk el és az egyenkénti eligazítással ne vesztegessük az időt, esetről esetre javasolt egy, az adott viszonyokhoz igazított irányvonal összeállítása és sokszorosítása, mely tartalmazza a felderítők általános viselkedését, a rájuk vonatkozó különleges tudnivalókat, továbbá az ellenséges ország postai-, vasúti-, útlevelügyi-, rendőrségi- és egyéb viszonylatban tudni érdemes ügyeit. Továbbá, mivel a tapasztalat azt mutatja, hogy a felderítők jelentései zavarosak és jórészt használhatatlanok, ha legalább általános ismeretekkel nem rendelkeznek az ellenséges hadsereg szervezetéről –

rendszerint ez a legritkább eset – így e tekintetben is célszerű előre gondoskodnunk egy tömör és naprakész áttekintés összeállításáról és sokszorosításáról.”³⁵

„Katonatisztekkel és a hadsereg egyéb tagjaival, továbbá távírdai- és postai személyzettel fenntartott érintkezésből, beszélgetésből. Idejekorán fel kell venni velük a kapcsolatot, és állandóan jelen kell lenni azokon a helyeken, ahol összegyűlnek.”³⁶

„Az a tiszt, akit erre a fontos küldetésre kiválasztottak, pontosan fel kell hogy fogja

³⁵ BODA József—PARÁDI József—REGÉNYI Kund Miklós, Felderítő-szolgálati utasítás, 1872, 85.

³⁶ BODA József—PARÁDI József—REGÉNYI Kund Miklós, Felderítő-szolgálati utasítás, 1872, 90.

a felderítő szolgálat lényegi sajátosságait és szellemét. Képesnek kell lennie arra, hogy a felderítő-szolgálat vezetőjével a legbelsőbb lelki és szellemi összhangban cselekedjen és tevékenykedjen. Ismernie kell, és szakadatlanul nyilván kell tartani az ellenséges hadsereg szervezetét, hadrendjét, felállítását, stb.

Pontosan el kell sajátítania azon országok postai előírásait és formáit, melyekkel és melyekben levelez, nehogy megsértsen egyet is közülük, és ezzel gyanút keltsen. El lesz látva egy rejtjelkulcscsal, a gyorsított ütemű, de feltűnésmentes távirati forgalmazáshoz szükséges jelzésekkel, továbbá a közvetlen kapcsolatfelvételhez szükséges címekkel, valamint a titkosíráshoz szükséges

*vegyszerekkel, melyek használatát
készség szinten el kell sajátítania.”³⁷*

*„Az ellenség felderítésének nem
lényegtelen segédeszköze az ellenségtől
átállók, a hadifoglyok, az ellenség által
előfogat-hajtóként igénybe vett, majd
elbocsátott parasztok, az ellenséges
területről érkező utazók, stb. kihallgatása.
Ezeket haladéktalanul továbbítani kell a
felderítő-szolgálat vezetőjének megfelelő
vizsgálat céljából. Ugyanígy el kell juttatni
hozzá a postai küldeményeket, levelezést
és táviratokat is, hogy átnézhesse és
esetlegesen hasznosítsa azok tartalmát.”³⁸*

³⁷ BODA József—PARÁDI József—REGÉNYI Kund Miklós,
Felderítő-szolgálati utasítás, 1872, 94.

³⁸ BODA József—PARÁDI József—REGÉNYI Kund Miklós,
Felderítő-szolgálati utasítás, 1872, 97.

„A felderítőknak minden levelezésbe – előre meghatározott belső vagy egyéb helyre – vegytintával be kell írni azt a helyet és napot, mikor részükre postai úton eljuttathatók az esetleges feladatok.”³⁹

„A felderítő-szolgálat vezetőjének meg kell ismernie az ellenséges ország és a vele határos semleges országok postaügyét, annak érdekében, hogy ügynökeinek és felderítőinek megfelelő eligazítást adhasson, hogy semmi ne forduljon elő, ami feltűnést vagy gyanút kelthet.”⁴⁰

„Ajánlott levelek küldése, illetve a „postán maradó” címzés nem javasolt, mivel általuk

³⁹ BODA József—PARÁDI József—REGÉNYI Kund Miklós, Felderítő-szolgálati utasítás, 1872, 101.

⁴⁰ BODA József—PARÁDI József—REGÉNYI Kund Miklós, Felderítő-szolgálati utasítás, 1872, 102.

a felderítő személyes érintkezésbe kerül a postai szervekkel, és a legtöbb országban igazolvány felmutatásával kell igazolni jogosultságát. A felderítő-szolgálat és a felderítő személyes biztonsága érdekében viszont mindkét mozzanat kerülendő. Legcélszerűbb, ha a leveleket, ahol csak lehet, bélyeg nélkül adjuk fel.”⁴¹

„Ha a postai forgalom bizonytalanná vált vagy megszűnt, de a határforgalom még nincs teljesen lezárva, leveleink továbbítására felhasználhatjuk a határkörzet megbízható lakóit, akik átviszik a leveleket a határon, és ott adják postára azokat.”⁴²

⁴¹ BODA József—PARÁDI József—REGÉNYI Kund Miklós, Felderítő-szolgálati utasítás, 1872, 102.

⁴² BODA József—PARÁDI József—REGÉNYI Kund Miklós, Felderítő-szolgálati utasítás, 1872, 103.

„A felderítőktől és közvetítőktől érkező levelek fogadása érdekében a felderítőszolgálat vezetője kellő számú címet készít elő, hogy a felderítőknak legalább egyet-egyet rendelkezésére bocsáthasson. Női nevek a címzésen különösen javallottak. Amennyiben a címek kitaláltak, úgy a levelek átvétele érdekében szükséges egyetértésre jutni a postai igazgatással. Ugyanígy kell eljárni a távirda-igazgatással a beérkező (jelkulcs-)táviratok vonatkozásában.”⁴³

„A felderítő szolgálat vezetője betekintésre a lehető leghamarabb meg kell hogy kapja a hadműveleti részleghez befutó valamennyi jelentést az ellenség állásairól,

⁴³ BODA József—PARÁDI József—REGÉNYI Kund Miklós, Felderítő-szolgálati utasítás, 1872, 103.

harcerejéről és mozgásáról. Meg kell kapnia továbbá a felderítő útról tett jelentéseket, a járőrparancsnokok jelentéseit, az elővédek jelentéseit, az elkobzott (faisiert) leveleket, postai és távirdai iratokat, levelezéseket, újságokat, stb. is, annak érdekében, hogy összehasonlíthassa őket e beérkező hírekkel, észlelésekkel vagy kombinációkkal, ennek révén felismerve az ellenség viszonyai és mozgásai közötti összefüggést.”⁴⁴

Az 1900-as századfordulóra a gyors ipari és technikai fejlődés következtében értelemszerűen megkezdtek a postaszolgálat gépesítését is, és megjelentek olyan, a postai alkalmazottak

⁴⁴ BODA József—PARÁDI József—REGÉNYI Kund Miklós, Felderítő-szolgálati utasítás, 1872, 110.

napi szakmai munkáját jelentősen megkönnyítő berendezések, mint a bélyegzőgép, a pénzsámlálógép, a kézbesítő szolgálatban a kerékpár, majd pedig a motoros gépjármű is lassan használatba került. 1897-től motoros tricikliket, majd elsőként a világon gépkocsikat állítottak használatba a levélgyűjtő szolgálatban az osztrák és a magyar postaszolgálat keretében. A gépesítés nagy hasznára vált a hírszerző és kémelhárító szerveknek is, hiszen egyre gyorsabban tudtak egyre nagyobb mennyiségű, ráadásul egyre jobban szelektált és feldolgozott információhoz.

A dualista állam postája lényegében világelső lett saját maga szakterületén, csak úgy, mint hírszerző és kémelhárítói szervei, amelyeket igen nagy részben a postaszolgálat látott el igen nagy

mennyiségű információval. Az 1908. évi XII. törvénycikk az *Ő Felsége uralkodása alatt álló többi országokkal való szabályozása tárgyában*⁴⁵ a kölcsönös kereskedelmi és forgalmi viszonyoknak a Budapesten 1907. évi október hó 8-án kötött szerződés alapján a magyar posta végre elnyerte a teljes függetlenséget.

Jelen tanulmányvázlat csak az említés szintjén foglalkozhat vele, de 1914-ben végül kitört az első világháború, amely nyilván a posta működésére is rányomta a bélyegét. Az első világháború évei idején a magyar posta a megnövekedett forgalmú hazai szolgálat mellett a felállított tábori postaszolgálatot is ellátta személyzettel,

⁴⁵ A jogszabály szövegét lásd: <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=90800012.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D36torvenyei%3Fpagenum%3D36>, letöltés ideje: 2023. augusztus 10.

felszereléssel és járművel, amely lényegében az osztrák–magyar haderő kiegészítő jellegű, logisztikai fegyvernemeként vagy csapatnemeként működött, egyre inkább és egyre nyíltabban a katonai céloknak alárendelve.⁴⁶ A polgári lakosság számára végzett szolgáltatások egyre inkább másodlagossá váltak, a túlélés lett a cél, a posta pedig többek között a katonai titkosszolgálatok kiemelt információszerző hálózataként is működött.⁴⁷ A hírszerzés, a posta és a hadviselés egymástól elválaszthatatlan, az állam működése szempontjából szoros szövetséget alkotó

⁴⁶ Lásd bővebben: BÁNYÁSZ Péter, *A tábori postaszolgálat szerepe a harctéri morál fenntartásában. A tábori postaszolgálatok története a XX. század első felében*, http://real.mtak.hu/107967/1/2012_e_Banyasz_Peter.pdf, letöltés ideje: 2023. augusztus 11.

⁴⁷ *A hírszerzés története az ókortól napjainkig.*

részterületek voltak korábban is, a háborús idők pedig ezt a tendenciát csak felerősítették, és mind a postaszolgálat, mind pedig a hírszerző és elhárító tevékenység további fejlődéséhez is hozzájárultak.⁴⁸

Ebből kifolyólag nem véletlen, hogy a nagy fegyelmezettséget és precizitást igénylő szakma szinte a kezdetektől fogva félkatonai jellegű szervezetként működött, szigorú alá- fölérendeltségi viszonyokkal, egyenruhás személyzettel – bizonyos postai tisztviselőknek még szolgálati lőfegyvere is volt (a postamesterek egyébként küldemény- és létesítményvédelmi céllal már Európa több országban korábban is viseltek lőfegyvert), és bizonyos helyzetekben a rendőrséghez

⁴⁸ *A hírszerzés története az ókortól napjainkig.*

és a csendőrséghez hasonló rendvédelmi jogosítványokkal is rendelkeztek a postai küldemények és szállítmányok védelme érdekében. Már ekkor széles körben világossá vált a haderő, a rendvédelem és a posta, mint félkatonai jellegű állami szolgáltató igen szoros kapcsolata. A szakképzett férfi munkaerő létszáma a behívások és a tábori postaszolgálat miatt a hátszágban nagyon erősen lecsökkent, ezért a polgári postaszolgálat keretében kényszerűségből egyre több nő dolgozott a postákon. Ez viszont később olyan pozitív társadalmi változásnak bizonyult, amely igen nagyban hozzájárult a nők emancipációjához is. 1914-ben alapvetően katonai célokra megkezdte működését a drótnélküli szikratávíró is, majd 1918-ban néhány hónapig még az újdonságnak számító légiposta is működött a Magyar

Királyság területén, ami a korszakban nagy vívmánynak számított, és a hírszerzés fejlődéséhez is jelentősen hozzájárult, az információ megszerzése és feldolgozása pedig a rohamos technikai fejlődésnek köszönhetően új utakra lépett.⁴⁹ Posta és hírszerzés továbbra is kéz a kézben működtek együtt, sőt, a háborús válsághelyzet még szorosabbra is fűzte a két régi szakma hosszú történetre visszanyúló kapcsolatát, ám sajnos, mindez már egy másik tanulmány tárgya kellene, hogy legyen...

⁴⁹ VAJDA Endre, *A posta története*, 344–357.

A MAGYAR POSTATÖRTÉNET VÁLOGATOTT BIBLIOGRÁFIÁJA

Hennyey Vilmos: A magyar posta története. Budapest, 1926, Wodianer F. és Fiai Könyvnyomda Rt. 290 p.

Hencz Lajos: A magyar posta története és érdekes munkásai. Budapest, 1937, Merkantil Nyomda. 593 p.

50 éves a Posta Központi Javító Üzeme. Sajtó alá rend.: S. Nagy Sándor. Bp., 1957. 28 p., 39 t.

A Magyar Posta képekben. Budapest, Révai Nyomda, 1963. 130 p.

A hírközlés krónikájáról. Adalékok a posta történetéhez. Szerk.: Vajda Endre. Bp., 1965. 173 p.

A Távközlési Kutató Intézet jubileumi évkönyve, 1950-1970. Szerk. Asztalos György. Budapest, Távközlési Kutató Intézet, 1971. 392 p.

A magyar bélyegek monográfiája. 1–7. köt. Bp., 1965–1981. (Postatörténeti fejezetekkel.)

Vajda Endre: A posta története. Budapest, Közlekedési és Dokumentációs Vállalat, 1967. 472 p.

A Posta Rádió- és Televízió Műszaki Szolgálat 25 éve. Bp., 1970. 206 p., 1 t.

Gecsei Lajos: A postaszervezet működése
Békés vármegyében 1787–1850,
Békéscsaba, Békéscsaba Város Tanács,
1972. 222 p.

Kamody Miklós: A Rákóczi-szabadságharc
postája: Válogatott iratok. Vaja, Szabolcs-
Szatmár-Bereg Megyei Múzeumok
Igazgatósága, 1981, 206 p.

A postai kutatás története. 1891–1971.
(Főszerk.: Szekér Ferenc.) Bp., 1971. 254 p.

Siposné Seregi Zsuzsanna: A Magyar Posta
függetlenné válásának története és az
1867. évi első magyar bélyegkiadás.
Budapest, Magyar Bélyegyűjtők Országos
Szövetsége, 1982.

<https://mek.oszk.hu/17600/17622/>

A postát és a távközlést érintő hatályos jogszabályok és utasítások gyűjteménye.
Szerk. Odry Mihály–Kosinszky Szabolcs.
Budapest, Magyar Posta, 1985. 755 p.

Cserhalmi Imre: Vonalban vagyunk?:
Kibeszélések és beszélgetések a Postáról.
Budapest, Kossuth Kiadó, 1989. 161 p.

Postamérnöki szolgálat 50 éve, 1887–1937.
Szerk. Rimótzky Mihály et al. Budapest,
Távközlési Könyvkiadó, 1990. 368 p.

Bakos János–Kiss Antalné–Kovács
Gergelyné: *Postaépítészet
Magyarországon*, Távközlési Könyvkiadó,
Budapest, 1992.

Siposné Seregi Zsuzsanna–Nagy Ferenc: A Magyar Posta függetlenné válásának története és az 1867. évi első magyar bélyegkiadás / A magyar postaigazgatás havasalföldi és moldvai cs. és kir. konzulátusi postaügynökségeinek története és az 1867. évi soldos bélyegkiadás. Budapest, Magyar Bélyegyűjtők Országos Szövetsége, 1992. 155 p.

<https://mek.oszk.hu/18300/18336/18336.pdf>

Siposné Seregi Zsuzsanna: A független magyar postaigazgatás és a tábori postaszolgálat története, 1848–1849. Budapest, Magyar Posta, 1999. 348 p.

<https://mek.oszk.hu/18200/18247/>

Szabó Jenő: Egy évszázad postás mezben: A Budapesti Posta- és Táviratisztviselők Sportegyesülete és jogutódai története, 1899–1999. Budapest, Postás-Matáv Sportegyesület, 1999. 234 p.

Nikodém Gabriella–Szabó Jenő: A magyar bélyeg története. Budapest, Kossuth Kiadó Zrt., 2010. 244 p.

Dán János: A Magyar Királyi Tábori Posta a II. világháborúban, 1938–1948, Budapest, Szerzői kiadás, 2011. 512 p.

Horváth Lajos: Kárpátalja postatörténete a kezdetektől 2014-ig. Nyírtelek, Gidófalvy Kiadó, 2015. 460. p.

Rákóczi Margit: A posta. Budapest, Változó Világ, 2022. 128 p.

